

İLÂHİYYÂT KÜLLİYYÂTI

3 üncü KİTAP

DİN
VE
SAFHALARI

Y A Z A N
Ömer Fevzi Mardin

Tevzi merkezi :
İstanbul — Ankara caddesi No. 62
Hilmi Kitab evi

İ S T A N B U L
Çeltik Kollektif Şir. Matbaası
1 9 4 0

297 (082.1) = 94.35

il l

İLÂHİYYÂT KÜLLİYYÂTI

3 üncü KİTAP

DİN VE SAFHALARI

Y A Z A N

Ömer Fevzi Mardin

Tevzi merkezi :

İstanbul — Ankara caddesi No. 62

Hilmi Kitab evi

İ S T A N B U L

Çeltuk Kollektif Şir. Matbaası

1 9 4 0

Çeltut Kollektif Şirketi Matbaası

Din birliği ve safhaları dinlerin menbaı ve gâyesi

Dinlerin menbaı birdir; Allah! gâyesi aynıdır. salâh! din; Allahın talimile hazreti Adem den zuhura başlar. Peygamber silsilesini takiben gelir, ferdlerde yaşar, Hazreti İbrahim de zahire çıkar ve Hazreti Musa da kütle dini olarak Beni İsrail ile beşeriyete yayılır, istikrar bulur ve bundan sonra müsevîlik, isevîlik, Muhammedilik gibi başlıca üç büyük yaş devresi geçirir. Ehli kitaba göre din hayatında hakikat böyledir:

Beşeriyetin yaş devrelerinde aldığı din isimleri; dinin esasını, gâyesini hakikatinden ayırmış değildir. Her devrede ki bu esas salâh! ve gaye; kemâl olarak aynıdır.

Devreler matalibindeki fark, yalnız mikyasda ve lisandadır. Din: Beşeriyetin yaş devrelerindeki idrak kabiliyetine ve ihtiyacı hazırına göre matalibinde asgariden azamî mikyasa doğru ve lisanda şedidden, mülâyime doğru hakîmane bir tahavvül gösterir, asgarî mikyas olan evâmirişere ile evvelâ ferdi cemiyete muzur olmaktan sakındırır ve bu disipline alıştırdıktan sonra ona azamî kemal mikyasına doğru hız verir, cemiyete faydalı ve fedakâr olmağı emreder, netice itibarile din, bir küldür, bir olan Allahın dini de birdir

beşeriyeti en genç yaşından müeyyedeleri ile disiplini altına alır, salah yolunda kemale götürür, binaenaleyh üç devrenin mukaddes kitapları neticesine göre:

Hakikat şu maddelerle kabili izahtır:

Teslimiyet dini

Madde - 1 Allahın bir olan dini teslimiyet dini-
dir. Allaha inanup ve güvenüp kendini Allaha teslim
eden insan, müslümana göre islâmdır, zira islâm keli-
mesinin ifade ettiği mana; (Teslimiyet) dir. İşte mü-
eyyedeleri, mütalea buyurulsun. (1)

Haşiye : (1) ~~127-128~~

(2 - Bakara - ~~129~~) (İbrahim ve İsmail Cenabı-
hakka) : Yarabbi, bizi sana teslimimevcudiyet etmiş
kıl ve zürriyetimizden sana islâm ve ihlâs ile muttasif bir
ümme çıkar ve bize adab ve erkâm haccimizi göster ve
tevbemizi kabul buyur, çünkü sen, tevbeyi kabul edici
ve kullarına rahmet edicisin (dediler)

(2 - Bakara - ~~132~~) : Rabbi İbrahime islâm ol
dedikte, İbrahim âlemlerin Rabbına Islâm oldum (yani
nefsimi teslim ettim) dedi.

(2 - Bakara - ~~133~~) : İbrahim evlâdlarına ve Ya-
kupta evlâdına islâm ile vasiyet edip : ey oğlum Alla-
hütealâ sizin için bir din ayırdı imdi ancak müslüman
olduğunuz halde irtihal ediniz dediler.

(3 - Aliümran - ~~66~~) : İbrahim yahudi ve nasranî
değildi (çünkü onlara aid ahkâm ve şeriat henüz nazil
olmamıştı) lâkin yanlış ve batıl itikadlardan beri ve

Haşiye 1 den devam :

Allahütealâya temamilik kendini teslim etmişti ve müş-
riklerden değildi.

(6 - En'am - 161) : dedi Rabbim beni doğru go-
la hidayet buyurdu, bir kuvvetli ve sabit dine nail eyle-
di ki o, hakka yakın ve batıldan uzak olan dini İbra-
himdir.

(22 - Hac - ~~77 ve 78~~) : ve din emrinde üzerinize
güçlük yapmadı, o babanız İbrahimin dinidir ve bun-
dan evvel ve bu dinde sizi müslüman diye tesmiye eden
odur.

(39 - Zümer - 3) : Ağah olun ki şirk ve riğadan
halis din; Allahın dinidir.

(3 - Aliümran - ~~18~~) : Allah indinde din; islâm
dır. (yani teslimiyet esasına müstenit İbrahimin dini
dir.)

(60 - Mümtahine - ~~4 ve 5~~) : İbrahim ve onunla
beraber olanlarda sizin için iktidaya lâyık sünnetiha-
sene vardır.

(12 - Yûsuf - 101) : (Yûsuf Rabbe) gökleri ve
yeri yaratan sensin. dünya ve ahirette benim dostum ve
velim sensin, beni müslüman olarak vefatettir ve salih-
lere ilhak buyur.

(7 - Ârâf - 126) : (firacın sihirbazları Rabbe)
ya Rabbi bizim üzerinize sabır gönder, ve bizi müslü-
man olarak vefat ettir.

Haşiye 1 den devam :

(27 - Nemil - 29 ilâ ³¹) : (Süleymanın Belkise mektubundan) müslüman olarak bana gelin.

(5 - Mâide - ¹¹¹114) : (Havariyyuna) : bana ve resulüme iman edin diye vahi eylediğimizden, onlar iman eyledik ya İsâ, bizim müslümanlardan olduğunuzu şahit ol dediler.

(5 - Mâide - ³4) : bu gün dininizi sizin için ikmal ettim ve üzerinize nimetimi itmam ettim ve size din olarak islâmı razî olup ihtiyar ettim.

(72 - Cin - ¹¹8 ilâ 15) : (Cin lisasından) bizden müslümanlar olduğu gibi tevhidden adûl edenler de vardır.

(42 - Şûra - 13) : Allah size dinden Nuha vasiyet eylediği şeyi şerî buyurdu ya Muhammed sana vahi eylediğimiz ve onunla İbrahim ve Musa ve İsaya vasiyet ettiğimiz, dinin ahkâmını temamlile yerine getiriniz, ve onda tefrikaya düşmeyiniz (bunu size emir ve şerî buyurdu)

İncil şerifden:

(Galatyalılara - 3 - 6 ilâ 9) : nitekim İbrahim Allaha iman etti ve kendisine salâh sayıldı imdi bilinki imanda olanlar, İbrahim oğulları onlardır ve kitap (yani tevatîşerif) Allahın, milletleri imanla salih sayacağını önceden görerek İbrahime: "bütün milletler sende mubarek sayılacaktır., diye (tekvîn - 12 - ²⁻³3) önceden

Hazretî İbrâhîmîn Dîn Esası

Madde - 2 Dinlerin ruhu bir olduğu gibi aslı ve hedefi bir olan bu dinlerin mübelligleri Peygamberlerin babaları da birdir. Hepsi de Hazretî İbrahimin evlâdıdır. Enbiyai Beniisrail, Musa ve isa aleyhisselâm hazaratı İbrahimin oğlu İshakdan, hazretî Muhammed Aleyhisselâm da hazretî İbrahimin oğlu İsmailden gelmiştir.

Cenabîhak hazretî İbrahime mâ'nen tam bir kemal ihsan buyurarak anın teslimiyeti tammesine iltifaten bütün Peygamberleride onun neslinden getireceğini vâid buyurmuş ve getirmiştir.

Binaena eyh Müsevilik, İsevilik ve Muhammedilik İbrahim n teslimiyet dininin temadisinden ve beşeriyetin yaşına göre devir devir inkişafından ibaretir. İşte müeyyideleri, Haşiye (2) mütalea buyurun.

Haşiye 1 den devam :

müjdeledi, şöyleki: imandan olanlar iman eden İbrahim ile beraber mubarek sayıldılar.

Haşiye: 2

Kur'anıkerimden :

(21 - Enbiya - 51) : İbrahime rûşt ve sedadı verdik.

Haşiye 2 den devam:

(21 - Enbiya - 71) : İbrahimi (ateşten) ve Lutu kurtarıp âlemler için mübarek kıldığımız yere gönderdik. ²⁶ ~~83-85~~

(46 - Şuarâ - ~~84~~ ilâ ~~86~~) : (İbrahim) Ya Rabbî bana hüküm (ilim ve nübüvvet) ihsan buyur ve beni salihlere ilhak et, benden sonra gelenler arasında benim için zikricemil kıl. Ve beni nimetleri bol ve daim olan cennetin varislerinden eyle. (dedi). ¹⁰⁸⁻¹¹¹

(37 - Saffât - ~~100~~ ilâ ~~111~~) : İbrahime ondan sonra gelenler arasında zikricemil bıraktık. İbrahim üzerine selâm olsun. Biz muhsinleri böyle mükâfat ederiz o, bizim mümin kullarımızdandır. ¹¹²

(37 - Saffât - ~~112~~ ve ~~113~~) : ve onu (İbrahimi) salihlerden bir nebi olan İshak ile tebşir ettik. ⁸³⁻⁸⁴

(37 - Saffât - ~~83~~) : İbrahim Nuha peyrev olurlardandır. Rabbına bir selim kalb ile geldi. ⁵⁴⁻⁵⁵

(19 - Meryem - ~~56~~ ve ~~57~~) : ve kitapta İsmailin kıssasını zikret o doğru vaidli nebiyi mürsel idi, ehline namaz ve zekât ile emrederdi. Ve Rabbinin indinde mazharınıza olmuşlardandı. ⁴⁵

(11 - Hût - ~~74~~) : İbrahim, halim kalbi rakik, halka acır ve onlar için Allaha yalvarırdı. ⁵

(5 - Maide - ~~6~~) : Kendilerine kitap verilenlerin yemekleri size, ve sizin yemekleriniz de onlara helâldir.

Haşiye 2 den devam:

Hadisişerif:

Dünya ve ahirette İbnimeryeme benden evlâ ve yakın kimse yoktur. Benimle onun arasında başka bir Peygamber dahi gelmedi Peygamberler bir babanın evlâdıdır, anneleri ayrıdır, dinleri ise birdir.

İncilişerifden: ²⁻⁴

(Resullerin işleri - 7 - ~~1~~ ilâ ~~4~~) kardeşler, ve babalar dinleyin, atamız İbrahim (Haran) da oturmazdan evvel Mezopotamyada bulunduğu zaman İzzetullah kendisine göründü, ve ona dedi: Memleketinden ve akrabasının yanından çık ve benim sana göstereceğim memleketi gel, o zaman Kildanilerin memleketinden çıkıp (Haran) da oturdu.

(Resullerin işleri - 7 - 8) ve ona sünnet ahdini verdi, ve böylece İbrahim İshakın babası olup onu sekizinci günde sünnet etti, ve İshak Yakubun Yakub da on iki büyük ataların babası oldu.

(Yakub - 2 - ~~24~~) ona (Hazreti İbrahime) Allahın dostu denildi. ²³

Tevratışerifden:

(Tekvin - 17 - 1 ilâ 8) ve Abram doksan yaşında iken Rab Abrama görünüp ana hitaben ben (Allahü-kadirim) huzurunda sülûk edip kâmil ol, ben dahi benim ile senin aranda ahdimi vazedip seni gayetle çoğaltacağım dedi, ol vakit Abram yüz üstüne (Secdeye) düşüp Allah anıyla tekellüm ederek dedi ki: işte senin

Allahın Birliği Esası

Madde - 3 Hazreti İbrahimin iman ettiği Allah

Haşiye 2 den devam:

ile benim ahdim olup sen çok milletlerin pederi olacaksın ve bundan böyle ismine Abram denilmeyüp ben seni çok milletlere peder ettiğim için ismin (İbrahim) olacaktır ve seni gayetle meyvedar kılıp senden milletler hasıl edeceğim ve senden melikler zuhur edecektir. Ve ben senin ve senden sonra neslinir Allahı olmak için benim ile senin aranda ve senden sonra kendi asırlarında neslinin arasında ahdi ebedi olmak üzere sabit kılarım. Ve şurbetinin diyarını yani bütün ken'an diyarını mülkübedi olarak sana ve sende sonra nesline verip onların Allahı olacağım.

(Tekvin - 17 - 10) benim ile sizin aranızda ve senden sonra neslin arasında hıfzedeceğiniz ahdim budur ki sizde, her bir erkek hitan olunsun.

(Tekvin - 17 - 20) İsmail hakkında da seni dinleyüp her işde anı bereketledim ve anı meyvedar kılarak gayetle çoğaldacağım ve on iki emir tevlid edecek ben dahi anı büyük bir millet kılacağım.

(Tekvin - 21 - 12 ve 13) (Rab İbrahim) senin neslin İshak ile yâdolunacaktır. Ve câriyenin oğlunu (İsmaili) dahi senin neslin olduğu için bir millet edeceğim.

birdir. Her şeyin evveli ve âhırı ve zahiri ve batını ve her yerde hazır ve nazır ve her şeyi muhit ve her şeye merci olan İlâhigaybdır.

İşte müeyyedeleri:

Haşiye (3)

Haşiye (3) mütalaa buyurulsun

Musevî mukaddes kitaplarından:

(Eş'ya - 44 - 6) : İsrailin meliki olan Rab ve annin velisi olan Rabbilcünûd böyle buyurur, «evvel benim, âhır benim ve benden gayrı ilâh yoktur.»

(Eş'ya - 46 - 9) : Allah benim ve gayrı yoktur. Allahım ve benim nazîrim yoktur.

(Eş'ya - 48 - 12) : Ey Yakub ve davet ettiğim İsrail, beni di. le ben oyum, evvel benim âhır benim.

(Eş'ya - 41 - 13) : Zira senin sağ elinden tutan ve sana, korkma senin yardımcımın diyen, Allahın Rab benim.

• (Eş'ya - 66 - 14) : göreceksiniz ve kalbiniz sevinecek ve kemiklerini yeşil ot gibi tazeleneyecektir ve Rabbin eli kulları üzerinde (olduğu malûm olacaktır.)

(Eş'ya - 45 - 5) : Rab benim ve gayrı yoktur. Benden gayrı ilâh yoktur.

(Eş'ya - 45 - 15) : sen kendini hafi tutan Allahsın.

(Vâiz - 12 - 7) : o zaman toprak evvelki haline

Haşiye 3 den devam :

dünecek ve ruh anı veren Allaha rucû edecektir. (+)

Zeburîşerîfden:

(Mezmurlar - 36 - 6) : Yarab insanı ve hayvanı sen hifzedersin.

(Mezmurlar - 121 - 5) : Rab hafızımdır, Rab senin sağ elinin yanında sana sayedir.

(Mezmurlar - 89 - 46) ne cakte kadar ya Rab daima gizleneceksin.

(Mezmurlar - 139 - 5) : beni arıdın ve önden ihata ettin ve elimi üzerime koydun.

(Mezmurlar - 139 - 10) : orada (denizin uclarında sakın olsam) dahi senin elin beni kılavuzlayıp sağ elin beni tutar.

İncilîşerîfden :

(Markus - 12 - 29) : dinle ey İsrail Allahımız Rab, bir olan Rabdır.

(1 - Korintoslulara - 8 - 4) : Birden başka Allah yoktur.

(1 - Korintoslulara - 8 - 6) : bizim için bir Allahı baba vardır. Her şey onandır ve biz dahi onun içiniz.

(Mattâ - 10 - 29) : iki serçe kuşu bir paraya satılmazmı, ve babamızın (Allahın) izni olmadıkça onlardan hiç biri yere düşmez.

(2 - Korintoslulara - 6 - 16) : nitekim Allah de-

(+) Beniîsrailde ilk hayatı ebediye fikri bu ayetle zahir ve malûm olur.

Haşiye 3 den devam :

miştir: «onlarda duracağım ve yürüyeceğim»

Kuranikerimden:

(2 - Bakara - 255) : o Allah ki, ondan gayrı Allah yoktur. 13-14

(20 - Tahâ - ~~11 ilâ 14~~) : (Cenabîhak Musaya) ben seni kullarım arasından kendim için ihtiyarettim. Sana vahî olunan şeyi dinle: O Allahımki benden başka ilâh yoktur. Bana ibadet et ve beni zikr'ile namaz kıl,

(29 - Ankebut - 46) : ehli kitap ile en iyi surette mubahasa ediniz ve bize size kitap ve din gönderen Allaha îman ettik. Bizim ve sizin Allahımız birdir. Ve biz ona teslimi mevcudiyet etmişiz deyiniz.

(43 - Zuhref - 28) : ve İbrahim kelimeitevhidi zürriyetinde baki kıldı. 53

(3 - Âliümran - ~~52~~) : (Havariyyun) yaRabbi, İsâya inzal eylediğin kitaba îman eyledik, ve resulün İsâya bizi davet eylediği dinde tabî olduk, bizi vahdaniyetilâhiyye-e şhadet edenler zümresine yaz dediler.

(10 - Yunus - 90) : vaktaki fıraın boğulmak üzere idi (Beniîsrailin îman eylediği, ondan gayrı ilâh olmayan, Allaha îman ettim ve ben müslümanlardım) dedi.

(6 - En'am - 75) : babasının ve kavminin dalâletini gösterdiğimiz gibi İbrahime erbabı yakinden ol-

Haşiye 3 den devam:

ması için göklerin ve yerin melekâtünü, mahlûkat ve mevcudatını gösterdik.

(6 - En'am - 76): vaktaki gece onu örttü bir yıldızı görmekle bu benim Rabbımdır dedi. O yıldız battıktan sonra İbrahim ben batanları sevmem dedi.

(6 - En'am - 77): ayı doğarken gördükte acaba Rabbım bumudur dedi. Vaktaki ay battı, İbrahim de eğer Rabbım bana hidayetletmezse ben yollarımı azıtmış kavimden olurum sözünü ilâve etti.

(6 - En'am - 78): vaktaki güneşin doğduğunu gördü bu benim Rabbımdır, cümlesinden büyüktür dedi. Güneş batınca ey kavimim ben sizin şirkinizden berriyim dedi.

(6 - En'am - 79): ben vecdimi ve yüzümü batıldan uzak ve hakka mütemayil olarak gökleri ve yeri yaradana çevirdim ve ben müşriklerden değilim dedi.

(41 - Fussilet - 54): ve agâh olun Cenabıhakkın her şeyi muhittir. 2-3

(57 - Hadid - ~~15~~): her şeye kadirdir. Her şeyden evvel, ve her şeyden ahır, her şeyden zahir ve her şeyden batındır. Ve her şeyi bilicidir.

(2 - Bakara - ~~116~~): maşruk ve mağrip Allahındır. Yüzünüzü her ne 115 tarafa çevirerseniz Allahın vecdi oradadır.

(6 - En'am - 164): o her şeyin Rabbıdır.

(3 - Âliümran - 189): göklerin ve yerin mülkü

Haşiye 3 den devam:

ve tasarrufu Allahüteâlâındır.

(3 - Âliümran - 109): göklerde ve yerde olan herşey Allahüteâlânın malî, mülkü, ve mahlukudur. Ümurun kâffesi ona irca' olunur.

(31 - Lokman - 15): sonra merci'iniz banadır.

(43 - Zuhref - 14): ve biz Rabbimize rucû edicileriz deyiniz. 48

(5 - Maide - ~~51~~): hayırlarda müsabaka ediniz cümlelizin merci'i Allahüteâlâdır.

(19 - Meryem - 1): Allah kullarına kâfidir. Onları doğru yola götürür eli bütün ellerden üstündür.

(20 - Tahâ - ~~45~~): Allahüteâlâ korkmayınız ben sizinle beraberim işidir ve görürüm buyurdu. 46

(25 - Furkân - 31): sana yol gösterici ve yardımcı olarak Rabbım kâfidir.

(11 - Hût - 57): Rabbım her şey üzerine hafız ve gözcüdür. 40

(9 - Tevbe - ~~41~~): Mahzun olma Allah bizimle beraberdir. 16

(50 - Kaf - ~~17~~): biz onlara şah damarından yakınız.

(40 - Mü'min - 44): ben işimi Allaha havale ettim muhakkak Allah kullarını görüp gözedicidir. Dedi.

Hadisîşerif:

«Cenabıhakkın eli cemaat üzerindedir.»

Hristiyanlara Göre Birlik Esası

Madde - 4 Hristiyana göre de dinler birdir. Çünkü Hazreti İsa Aleyhisselâmin tebliğatına göre kendisi Tevratı şerif ahkâmına tabidir ve yalnız Benîsraîlin gaybolan sürüsünü aramağa gelmiştir. Kitabı Musadan bir harf değiştirmenin inkâmı yoktur.

Havariyyunun İncili şerifinde muharrer mektuplarına görede Hazreti İsadan sonra gelenler dahi Allaha tevbe ederlerse onlarda aynı nimetlere mazhar olurlar. İşte müeyyideleri: (4) üçüncü haşiyeyi mütalaa buyurunuz.

Haşiye 3 den devam:

«İmanın efdali hernerede olursan Cenabı Allahın seninle olduğunu bilmendir.»

Haşiye 4

(Matta - 5 - 17 ilâ 20): sanmayın ki ben şeriatı (Musanın şeriatini) yahud Peygamberleri ibtal etmeğe geldim, ben ibtal etmeğe değil, fakat tamamlamağa geldim. Zira doğrusu size derim, gök ve yer zail olmadan, her şey vaki oluncuya değin şeriatı (Musanın kitabından) en küçük bir harf veya bir nokta bile asla zail olmayacaktır. Bundan dolayı herkim (Ahdi-kadim kitabındaki) bu en küçük emirlerden birini bozar ve insanlara böylece talim eylerse göklerin melekû-

Haşiye 4 den devam:

tunda ona en küçük denilecektir, fakat her kim onları icra eder ve tetim eylerse ona göklerin melekûtunda büyük denilecektir. Zira size derim ki, salâhınız, yazıcılar ve ferisilerinkinden ziyade olmazsa asla göklerin melekûtuna girmeyeceksiniz.

(Resullerin işleri - 11 - 17): eger Allah onlara da (Yabancılarada) aynı atıyeyi ihsanettise ben kim oluyorum ki Allaha karşı durabileyim. (18) onlar da bu şeyleri işitince susdular ve Allaha hamededip dediler. Öyle ise Allah milletlerede hayat için tevbeği ihsan etti.

(Resullerin işleri 2 - 39) Ruhü'l-kudus atıygesini alacaksınız. Çünkü vâid size ve çocuklarınıza ve uzakta olanların hepsine, Allahımız Rabbin kendisine çağıracağı her ne kadar varsa onlaradır.

(Matta - 15 - 22 ilâ 24) ve işte bir ken'anlı kadın o havaliden geldi, ve Yarab bana merhamet eyle, sen ey Davud oğlu, kızım bir cin tarafından fena halde tutulmuştur, diye bağırdı. Fakat İsa ona bir kelime cevap vermedi, ve şakirdleri gelip: onu uzaklaştır, zira arkamızdan bağıırıyor, diyerek İsaya yalvardılar. Fakat İsa cevap verip dedi, ben İsrail evinin gaybolmuş koyunlarından başkasına gönderilmedim.

Muhammedilere Göre Birlik Esası

Madde (5) Muhammedilere göre dinler birdir ve Hazreti İbrahimde zuhur eder ve Hazreti Musa'da kütle dini olarak yayılır. Ve bir müslüman itikad ve imanla Hazreti Muhammedden evvel gelen Peygamberlere ve onlara nazil olan kitaplara inanmak ve aralarında fark gözetmemekle mükellefdir, işte müeyyeleri (5) inci Hâşiye mütataa buyurulsun.

Hâşiye: (5) ¹³⁶

(2 - Bakara - ~~137~~): ey mü'minler Allaha, bize gönderilen Kurana, İbrahim ve İsmail, ve İshak ve Yakup ile esbata gönderilen şeylere, Musa ve İsâ ve bütün enbiyaya Rabları tarafından verilen kitaplara iman eyledik onlardan birini diğerinden tefrik etmeyiz ve biz Allaha halis ve muhlis müslimleriz deyiniz.

(4 - Nisâ - ~~162~~): Nuh ve ondan sonraki Peygamberlere vahî eylediğimiz gibi ya Muhammed sana da vahieyledik. İbrahime ve İsmail ve İshaka ve Yakubda ve evlâdiyakuba ve İsâya ve Eyyuba ve gânuşe ve Haruna ve Süleymana vahieyledik ve Davuda zeburu verdik.

(6 - En'am - 84): ve İbrahime İshak ve yakubu hibe ettik ve her birine nübüvvet verdik. Bundan evvel

Hâşiye 5 den devam

Nuha hidayet vermiştik ve Nuhun zürriyetinden Davud, Süleyman Eyyub, Yusuf, Musa ve Haruna da nübüvvet ihsan eyledik, biz muhsinleri böyle mükâfat ederiz.

(6 - En'am - 85): ve Zekerrıyya, Yahya, İsâ ve İlyasa dahi hidayet ve Peygamberlik verdik. Bunların cümlesi salihlerdendir.

(6 - En'am - 86): ve İsmail, Elyasa, Yunus ve Luta da hidayetimizi ve nübüvveti ihsan ile cümlesini alemler üzerine tafdil ve tercih ettik.

(19 - Meryem - ~~59~~): işte bunlar Ademin ve Nuhun ve onunla beraber sefineye bindirdiğimiz kimsele-
rin ve İbrahim ve İsrailin zürriyetinden ve kendilerine Allahın in'am eylediği enbiya zümresindendirler. Bizim tariki hakka hidayet ettiğimiz ve nas arasında müm-taz kıldığımız kimselerdendirler. Onlara ayatı rahman tîlâvet olunduğu zaman yüz üstü kapanırlar ve ağlayarak secde ederler.

(10 - Yunus - 100): Allahın izni olmadıkça bir nefis iman edemez. ²⁸

(18 - Kehif - ~~27~~): yalnız Rablarının rızasını isteyerek akşam ve sabah düa ve ibadet edenlerle nefsinin sabırlı et.

(6 - En'am - 52): Allahın rızasını isteyerek sabah ve akşam Rablarına düa edenleri meclisinden taretme onların hesaplarından sana bir şey olmadığı gibi

Cenabıhakkı Göre Birlik Esasında İnsan mevlumu

Madde: (6)

Cenabı Allaha göre:

A — İnsan mükerremdir.

B — Bütün bu avâlim ve arz ve onlardaki şeyler insan için yaratılmıştır.

C — Bir insanın fitri ve hayâtî mazhariyetleri Allahdandır, Allh istediğine istediği kadar istediği mevhıbeyi verir. İstedigini istediği kanaatta tutar, bi-naenaleyh her şey Allahtandır .Ve her varlığın menbaı

Haşiye 5 den devam
senin hesabın, tan da onlara bir şey yoktur. Eğer onları tardedersen sen zalimlerden olursun.

(4 - Nisâ - ²⁶25): Allahütealâ size helâl ve haram ahkâmını beyan etmeği ve sizi sizden evvel geçenlerin sünnet ve mesleğine hidayeti, günahlarınızı bağışlamağı müradeder.

(22 - Hac - 67): her ümmet için bir din kıldık ki ona salık olurlar emridinde seninle münazaa ve mücadele etmesinler. ⁴⁸

(5 - Mîide - ⁵¹51): ey insanlar sizden her biriniz için bir şeriat ve mesleki mahsus kıldık eğer Allah mü-rad etse idi sizi bir tek millet kılardı, hayırlarda müsabaka ediniz, cümlelizin mercü Allahütealâdır.

Allahtır. İnsanda tecelli eden her şey onundur, ve ondandır, ve her mazhar yani mahlûk onundur ve onun içindir. İşte müeyyedeleri: Hâşiye : (6)

Haşiye: (6)

(A) Kısmı: ¹⁻²

(Tekvin - 5 - ⁷7): Allah insanı halk eylediği gün-de anı suretullah üzere yaradıp anları erkek ve dişi halketti. Ve anları mübarek kılıp halkolundukları gün-de onlara Âdem tesmiye eyledi.

(Tekvin - 9 - ⁶⁻⁷6): Zira Allah insanı kendi sureti üzere halk eyledi, imdi siz meyvedar olunuz ve çoğalınız ve yerde artıp çoğalınız (dedi).

(Yakup - 3 - 9): Allahın benzeyişinde yaradılmış olan insanlara....

Kuramkerimden: ²⁰

(17 - Esrâ - ⁷¹71): biz Beni Ademi mükerrem kıldık.

(64 - Tegabün - ³4-4): ve sizi en güzel surette tasvir etti.

Hadisişerif:

«Allahın sıfâtile tahallük ediniz»

«kendisinin bin misli hayre yetişen insandan baş-ka birşeyyoktur.»

Hadisikudsi:

(İnsanın sırrı benim sırrımdır ve benim sırrım o-

Haşiye 6 dan devam

nun sırrıdır)

(B) Kısmı:

Tevaratşerifden:

(Tekvin - 1 - 26): ve Allah müşabehetimize göre suretimizde insan halkedelim ve anlar denizin balığına ve hava kuşuna ve bahâyime ve bütün zemine ve zemin üzerinde sürünen haşarın kâffesine hükümeyle-yeler dedi.

(Tekvin - 9 - 3) : hayvanların binmek için insana müsahhariyeti hakkında.

(Mezmurlar 115 - 16): zemini benî Âdeme ver-di.

Kuranıkerimden: 65

(22 - Hac - ~~64~~ ve 65): görmezmişiniz ki Allah yer yüzünde olanları ve emrile denizlerde yürüyen gemileri size musahhar kıldı.

(2 - Bakara - 29) o cenabıhaktır ki yer yüzünde ne varsa cümlesini sizin için halketti.

(14 - İbrahim - 34): ve size istediğiniz her şeyi verdi. Eğer Allahın nimetlerini tadudetmek isterseniz sayamazsınız.

(45 - Cısiye - 13) :göklerde ve yerde olanların cümlesini kemali fazıl ve kereminden size musahhar kıldı, muhakka bunda tefekkür eden kâcım için ayetler ve ibretler vardır.

Haşiye 6 dan devam

(C) Kısmı:

Tevaratşerifden:

Mülüküevvel - 2 - 7): fakir eden ve gani eden, indiren ve kaldıran dahi Rabdır.

(Eyyub - 32 - 8): Fakat insanda ruh var ve kadirin nefhi anları anlayışlı kılar.

(Mezmurlar - ~~33~~ ³⁶ - 9): hayat menbaı sendedir, senin nurunla nur göreceğiz.

(Mezmurlar - 62 - 11): kudret Allaha mahsustur.

(İmsalisüleyman - 2 - 6): zira hikmeti Rab verir, ilim ve fahim anın ağzındadır.

(Eş'ya - 41 - 4): işleyen, yapan ve devirleri ibtidadan çağırın kimdir, ben Yahuvaım evvel olan ve sonrakilerle olan benim.

(Eş'ya - 45 - 7): nuru vücude getiren ve zulmeti halk eden, selâmeti yapan ve beliyeyi halk eyleyen, bunların cümlesini yapan Rab benim.

(Eş'ya - 45 - 9) : va...y kendi halikile niza edene, kendisi zeminin kiremid parçaları arasında bir kiremid parçasıdır. Balçık kendisini teşkil edene ne yapıyorsun, yahud senin yaptığın şeyin senin hakkında eli yoktur diye bilirimi?

(Eş'ya - 45 - 24): denilecektirki salâh ve kuvvetim ancak Rab ile dir.

(Eremiya - 10 - 23): yarab bilirimki insanın ta-

Haşiyeye 6 dan devam

riki elinde değildir, kendi adımlarını de ğrultmak yürüyen adamın elinde değildir.

(Eremya 18 - 6) : ey beni Israil, işte çamur, çömlekinin elinde nasılsa siz benim elimde öylesiniz.

İncilişerfiden:

(1 - Korintlülere - 12 - 6): işlerin çeşidleri var fakat hepsinde her şeyi işleyen aynı Allah'tır.

(Yakup - 4 - 15) eğer Rab dilerse yaşayacağınız ve bunu şunu yapacağınız dimelisiniz.

Kuranikerimden:

(28 - Kasas - 68): İnsanlar için bir şey ihtiyar etmek hak ve imkânı yoktur.

~~(77 Mürşat - 29 - ilâ 31)~~ : siz Allahütealâ istemedikçe bir şey isteyemezsiniz. (her şey onun meşiyetine merbuttur).

(65 - Talak - 12): o Allah ki yedi gökü ve onun misli arzı halketti Allahın emir ve kazası onlar arasında cari ve naziz olur. Taki Allahın her şey üzerine kadir olduğunu ve her şeyi muhit olduğunu bilirsiniz.

(9 - Tevbe - ~~52~~ ⁵¹): onlara dedi size ancak Allahın yazdığı ve takdir ettiği şey isabet eder. O bizim mevlamızdır. İmdi müminler Allahütealâya tevekkül etsinler.

(37 - Söffât - 96) : ve sizi ve işlerinizi halkeden Allahdır.

(3 - Âlümran - ~~25~~ ²⁶): söyle, Yarabbi sen malikil-

Musevilere Göre İnsan Mefhûmu

Madde: (7)

Museviliğe göre insan mefhûmu aynı derece mükerremdir. Her Musevî, garipleri kendi gibi sevmekle ve hükümlerinde hiç farksız, aynı adalet mikyasile muamele etmekle mükelleftir, işte müeyyedeleri: (7) numaralı Hâşiyeye mütalaa buyurulsun.

Haşiyeye 6 dan devam

mülksün mülkü istediğin kimseye verir ve onu dilediğinden nez'edersin. İsteddiğini aziz eder, ve dilediğini zelil edersin. Hayrın kâffesi senin elindedir, ve sen her şeye kadirsin. ²⁶

(3 - Âlümran - ~~25~~ ²⁶): söyle, Yarabbi sen malikil-elindedir.

(24 - Nur - 35): Allah dilediğini nuruna hidayet eder. ,

Hadisişerif:

(Kudret ve kuvvet ancak Allahındır).

(7) inci Hâşiyeye:

(Tekvin - 1 - 27): Allah insanı kendi sureti üzere halk buyurdu.

(Tekvin - 1 - 28): ve Allah anları (insanları) mübarek kıldı.

(Lâvilu - 24 - 22): hükmünüz bir olsun yerliye

İnsan Birliğinde Takvâ Esası

Madde: (8)

Allah indinde insanların mükerremi; en sahibitakva yani Alah için insanlara en faydalı olanıdır. Ve ahrette insanların cennet ve cehennem mefhumunda göreceği muamele ve kıyamet günü amalinin hesabını verirken tabi olacağı mikyas esasları aynıdır. Hangi dinde olursa olsun, yani hangi Peygamber vasıtasile Allahu tanımış ve ittika esaslarını öğrenmiş olursa olsun, her kes iyi amelinin mükâfatını ve fena amellerinin neticesini idrak edecektir. Ve bunda ölçü, bir olan Allahın rahman ölçüsüdür.

Allah her din ehline, mütekaddiminden hidayet ehli olanlara benzemeği emretmiştir çüânkü hidayet aynı Allahın eseridir.

Haşiye 7 den devam

nasıl ise garibe böyle olsun. Zira Allahınız Rab benim.

(Tesnige ⁷⁹10 - 19): garibi sevesiniz.

(Lâvilu - ¹⁰10 - 33 ve 34): diyarınızda sizinle bir garip sakın olursa am tazyiketmeyesiniz, yammızda sakın olan garib size yerliniz gibi olup am kendin gibi sevesin.

İşte müeyyedeleri: (8) inci Hâşiye mütalea buyrulsun:

Haşiye: (8)

Kuranikerimden: ⁹⁰

(6 - En'am - ⁹¹91): anlar o kimseler ki Allahın mazharı hidayeti olmuşlardır, sende anların mazhar olmuş oldukları hidayete iktida eyle,

(56 - Vâka - ¹⁰⁻¹⁴10 ilâ ²¹21): bir sınıfta sabikündür ki imanda sebket ettiler, onlar nimetleri bol cennetlerde cenabıhakkı karib olanlardır. Evvelki ümmetlerde çok ve sonraki ümmette azdırlar.

(31 - Lokman - 15): ve bana inabe edenlerin yoluna tabi olun.

(6 - En'am - 90) onlar Allahın hidayet ettikleridir, sende onların hüdasına iktida et.

(2 - Bakara - 62): şunlarki iman eylediler ve onlarki Musevî, İsevî, ve sabû oldular. Onlardan Allahüteâlâya ve ahiret gününe iman edenler ve iyi işler ilşeyenler için Rabları indinde sevab ve mükâfat vardır. (5 - Mâide - ⁶⁹72 Ayetikerimesinin nihayetinde de: «bu gibiler için azab korkusu yoktur ve mahzun dahi olmazlar» buyruluyor).

(2 - Bakara - 111 ilâ 112): ehlikitap; ancak yahudi ve nasranî olanlar cennete girer dediler. Bu; belki şöyledir: Muhsin yani iyilik ve ihsan eder olduğu halde Allaha bütün mevcudiyetini teslim eden kimseler

Hâşiye 8 den devam

için Rabbi indinde ecir ve mükâfat vardır. Onlar için korku yoktur ve bir endişe ile mahzun olmazlar.

(3 - Âliümrân - 199): ehli kitaptan bir takımını vardır ki Allaha ve size nazil olan kurana ve onlara gönderilen Tevrat ve İncile iman ederler. Ve Allahdan itika ederler. Allahın ayetleriyle değersiz şeyleri satın almazlar. Onların ecir ve mükâfatları Rabları indindedir. Allahütealâ serülhsabdır.

(3 - Âliümrân - 113): ehli kitabın cümlesi müsavi degillerdir, onlardan bir tâife vardır ki Allahın ibâdet ve tâatında kaım olup gece sâatlarında secde eder oldukları halde Hakkın ayâtını tilâvet ederler.

(3 - Âliümrân - 114): Allahütealâya ve ahiret gününe iman, maruf ile emir, münkerden nelhi ederler. Hayrat ve hasanata koşarlar, onlar salihlerdendirler.

(3 - Âliümrân - 115): hayırdan işledikleri her şeyi inkâr ve ketim olunmayup mükâfatı bilâ noksan verilir, Allahütealâ müttekileri bilir.

İncilişerifden:

(Resullerin işleri - 10 - 28): hiç bir adama bağağı yahud mardar demeyeceğim Allah bana gösterdi.

(Resullerin işleri - 10 - 34 - ve 35): gerçekten anlıyorumki Alah şahıslara bakmaz fakat her millette kendisinden korkan -ve salâh işleyen ona makbuldür.

Netice

Bir Tek Dinin Devir Safhaları

Madde: (9)

Mevcud dinler, bir tek dinin; devam ve inkişafından ibarettir.

Beşeriyetin yaşı, başı dolayisile kemâldeki noksanlığının ve imandaki kararsızlığının, teslimiyetteki selabetsizliğinin icabı olarak ilk dinlerdeki ahkâm şeditir. Sonra bu icab hafifledikçe mülâyimleşmiştir. Zira insanlar rüşdü mâneviye doğru gittikçe yükselmiştir. İşte müeyyedeleri (9) numaralı Hâşiye mütalaa buyrulsun.

Hâşiye: (9)

(84 - İnşikak - 19): siz insanlar halden hale tahvil olunursunuz. **38**

(13 - Raad - ~~30~~): her zaman için bir kitap vardır.

(40 - Mümin - 15): dünya ve ahirette kullarının derecelerini yükselten ve arşı âzâmın sahibidir.

(3 - Âliümrân - ~~49~~): ve benden evvel nazil olan Tevratı tasdik eder olduğum halde size haram kılınan şeylerden bazılarını helâl etmek için Rabbinizden ayet ve mucize ile geldim. (Hazreti İsâ buyurdu.)

(4 - Nisâ - ~~159 ve 160~~): Yahudilere, nefislerine zulümterile, bir çoklarına Alahın yolunu kapamalarile

Haşiye 9 dan devam

neki olundukları halde ribayı almaları ile ve nasın malını haksız ve batıl olarak yemeleri ile kendilerine evvelce helâl edilmiş olan iyi ve leziz şeyleri haram kıldık.

(6 - En'am - 146): ve Yahudilere her tırnaklı hayvanı haram ettik ve sığır ile koyunun barsaklarına ve kemiklerine yapışık olan ve gövdelerinde bulunan müstesna olmak üzere iç yağlarını da haram eyledik. Bunu onların isyanlarının cezası olarak yaptık.

(3 - Âlümran - ⁵⁰49): ve benden evvel nâzil olan Tevratı tasdik eder olduğum halde size haram kılınan şeylerden bazılarını helâl etmek için Rabbinizden ayet ve mucize ile geldim. (Hazreti İsa Musevilere dedi).

(16 - Nahil - 124): onda resuller ile ihtilâf edenlere Cumartesi günü haram kılındı. Ve Rabbin onlar arasında ihtilâf eyledikleri şeyler için hükmeder.

(7 - Âraf - 163): onlara deniz kenarındaki şehrin halinden sual et o şehrin halkı, Cumartesi günü baskılar küme halinde gelip diğer günlerde gelmediğinden sebit gününün hürmetine tecavüz ve teaddi eylediler. Fısıkları sebebiyle onları bu suretle düçarî belâ ve imtihan eyledik.

(7 - Âraf - 165): onlar kendilerine olunan nasihatî kabul etmediklerinden, nehi edenlere, necat vererek, nefislerine zulüm eyleyenleri, Allahın emrinden çıktıkları sebebiyle şiddetli azab ile kahrettik.

Müstakbel Kemal Devri Ve Tam Birlik

Madde: (10)

Mukaddes kitapların bize müjdelediği bir müstakbel devir vardır: Tam bir kemal devri: her din ehli; mev'ûd bu mes'ud devri beklemektedir. Bu devrin vasfıda şöyledir: Birlik; bir Allah, bir iman esasında insanların birliği:

İnsanları ayıran, aralarına ayrılık gayrılık sokan, bilgisizlikler kalkacak, ruhlar nefislere hâkim olacak, ihtiraslar susacak, kuvvet yerine hak, husûmet yerine

Haşiye 9 dan devam

Musevî mukaddes kitablarından:

(Hazakıyal - 20 - 8): Mısır putlarını terketmediler.

(Hazakıyal - 20 - 21): oğulları dahi bana âsi oldular.

(Hazakıyal - 20 - 24): ahkâmımı icra etmediler ve kanunlarımı reddetdiler ve sebtlerimi nakzeylediler ve gözleri ecdadlarının putlarında kaldı.

(Hazakıyal - 20 - 25): ben dahi anlara iyi olmayan kanunlar ve anlarla yaşayamayacakları ahkâm verdim.

(Hazakıyal - 20 - 33): (size) şiddetli hışım ile hükûmet edeceğim.

(Hazakıyal - 20 - 38): ve asileri ve bana karşı günah edenleri sizden ayıracağım.

muhabbet, cidal yerine teâvün, tahribat yerine tesanüd kaım olacak ve o devirde emniyet, saadet hüküm sürececek herkes, Allaha şükredecektir. Bizi bu devre sevkedilen, ve bize bu salâh ve felâh yolunda rehberlik eden his; muhabbettir. Allaha muhabbet, ve Allah için halka muhabbet:

Hazreti İsâ Aleyhisselâm; bütün şeriatlar, bütün Peygamberler bu iki esas için gelmiştir buyuruyor: halik muhabbeti ve mahlûk muhabbeti:

Hazreti muhammed Aleyhisselâm da bu esası teyiden dinin en faziletli esası; (Allah için insanlarla sevmek) olduğunu söylüyor. İşte müeyyedeleri (10) uncu Hâşiyeyi mutalaa edelim.

Hâşiye : (10)

Hadisişerif:

«Allaha imandan sonra amellerin en faziletlisi insanlarla sevmektir.»

«Allahda sevmek farzdır.»

«Ey Allahın kulları kardeş olunuz.»

Kurankerimden:

(2 - Bakara - 257): Allah iman edenlerin dostu ve velisidir. Onları karanlıklardan aydınlığa çıkarır.

(7 - Arâf - 43): onların kalblerinden bûğz ve hasedi çıkarınız.

(15 - Hacer - 47): onların kalblerinden gillüğü nezederiz. Birbirine kardeş olarak karşı karşıya tahtlar üzerinde otururlar.

Hâşiye 10 dan devam

(33 - Ahzab - 43): o Allahdırki sizi zulmetten nura çıkarmak için sizin üzerinize rahmet ifaze eder.

(11 - Hüd - ¹¹⁹~~117 ve 118~~): ancak Rabbinin rahmet eyledikleri hilûfa düşmediler. Ve onları Allah rahmeti için halk eyledi.

(Teebe - ²⁴~~25~~): deki; eğer babalarınız evlâdlarınız, kardeşleriniz, zevceleriniz, aşiretiniz, kazanmış olduğunuz maliniz, kedadından korkduğunuz ticaretiniz sevdiğiniz diyar ve meskeniniz size Allahdan ve resulünden ve onun yolunda cehdetmekten (yani diğergâm olarak Allah için hizmet ve fedakârlıktan) daha sevimli ise Allahın emri gelmesine (yani cezanıza) intizar ediniz Allah fasik olan kaumi hidayet etmez.

(10 - Yunüs - 25): «ve Allah darüsselama dâvet eder.»

(3 - Aliümran - ²⁹~~78~~ - «Kâmil ve muhlis olarak Allaha kul olunuz.»

İncilişerifden:

(Matia - 22 - 37 ve 38): sen Rab Allahını bütün yüreğinle bütün camnla, bütün fikrinle seveceksin, büyük ve birinci emir budur.

(Matia - 22 - ³⁹⁻⁴⁰~~39~~): ve buna benzeyen ikincisi, komşunu kendin gibi seveceksindir. Bütün şeriat ve Peygamberler bu iki emre bağlıdır.

Haşiye 10 dan devam

Tevratışerifden:

(Tesniye - 6 - 4 ilâ 9): ey İsrail, dinle Allahımız Rab Rabbihiddir. Ve Allahın olan Rabbi bütün kalbinden, ve bütün canından ve bütün kuvvetinden sevesin, ve benim sana bu gün tebliğ ettiğim bu sözler senin kalbinde olup anları oğullarına dikkatlice tâlim edesin ve hanende oturduğunda ve yolda gezdiğinde ve yatlığında ve kalktığında onların hakkında söyleyesin, ve anları elinin üzerine nişan olarak bağlayasın. Ve gözlerinin arasında alın bağı olsunlar, ve anları hanenin kapı sökelerine ve kapıların üzerine yazasın.

(Lavîlû - 19 - 18): ancak komşunu kendin gibi sevesin.

(Tesniye - 29 - 4):Büyük mucizeleri gördünüz ve lâkin Rab size bu güne kadar fehmeden bir kalb ve gören gözler ve işitir kulaklar vermedi.

(Tesniye30-6): ve Allahın Rabbi bütün kalbinden ve bütün canından sevmen için Allahın Rab kalbini ve neslinin kalbini hitan edecektir ki hayatta kalasın.

Zeburi şerifden:

(Mezmurlar - 67 - 4) ve zeminde milletlere hidayet edeceksin.

(Mezmurlar - 102 - 18): gelecek devir için bu yazılacak: halk olunacak kavm Rabbe tesbih edecektir.

Musevi mukaddes kitaplarından:

Haşiye 10 dan devam

(Eş'iya - 2 - 11) : ol günde müteâl yalnız Rab bulunacaktır.

(Eş'iya - 32 - 17): ve salâhın ameli selâmet ve salâhın semeresi ilelebed âsaiş ve emniyet olacaktır.

(Eş'iya - 65 - 23): anlar abes yere yorulmayacaklar. Ve belâ için çocuk doğrumayacaklar.

(Eremiya - 31 - 34): ve artık herkes kendi komşusuna ve herkes kendi kardeşine Rabbi bil diyerek talim etmeyecektir. Zira küçük büyük anların cümlesi beni bilecektir.

(Eremiya - 32 - 39): ve daima benden korkmaları için ve kendilerine ve kendilerinden sonra evlâdlarına hayır gelmesi için, anlara bir kalb ve bir tarik vereceğim.

(Yoil - 2 - 28) ve bundan sonra ruhunu cümle beşer üzerine dökeceğim ve oğullarınız, kızlarınız ilhamla söyleyecek, ihtiyarlarınız (salih) rüyalar görececek ve gençlerinize vahiler gelecektir.

(Miha - 6 - 8): hak üzere hareket etmek ve merhametli sevmek ve mütevazî olarak Allahın ile yürümekten başka Rab senden ne taleb eder?

(Zekerriyya - 14 - 9): ve Rab bütün zemin üzerine hükümdar olup ol günde Rab bir ve ismi bir olacaktır.

Ferdlerin Tekâmül Esası gaye :

İnsan; münferid ve mütecerrid halde yaşayamaz. Dinde gaye; ferdi cemiyete ihzar ve cemiyeti güzel yaşatmaktır.

İnsan; kendi başına kaldığı müstesna anlarda kendi hesabına, sevki tabii ile pek güzel hareket etmeğe çalışır, sevki tabii ile, kendini tehlikeden korumak ve kendine menfaat edinmek için bütün kudretini sarfeder.

Cemiyetin maddei ibtidaiyesi olan ferdi; cemiyete bu ibtidailiği le katılırsa; cemiyeti derhal kendi şahsî menfaati hesabına istismare kalkar. Cemiyete bir şey vermek değil, hep cemiyetten almak ister.

İşte bunun için, din isterki ferdlar; cemiyeti teşkil ederken, her biri; kendi hesabına hareket etmesin. Ferdi; münferiden yaşarken takip ettiği zihniyeti cemiyet halinde de takip ederse cemiyet ferdlarin bir cidal yeri olur. Cemiyetin her ferdi, müstakil bir benlik ve varlıkla şahsî ihtiras (egoizmi) peşinde muhitine muzur bir unsur olur.

İşte dindeki emirler, nehiler nizamıictimaiyi, müteakabil emniyet ve hakka hürmeti tesis etmek içindir.

Din; ferdi maddei ibtidaiye olarak ele alır; evvelâ onu bir inzibat altına sokar ve onun zararlarının önünü keserek cemiyete katar. Ve ondan sonra ona diğergâmlığı, hayır severliği, insanlık gayretini ideâl olarak gösterir ve kemâle doğru istikamet ve yol verir.

Mektebde tahsil veya âilesinde terbiye hayatını geçiren bir çocuğu göz önüne alalım: Bunun tahsil ve terbiye hayatında elde ettiği şey ikidir:

1 — Manevî,

2 — Maddî,

Manevî ve esas kısım; seciyye, ahlâk, mefkûre, ve terbiyedir.

Maddî kısım ise; ilim, fen, san'at veya her hangî bir âmeli veya mesleki hayat bilgisidir.

Çocuk; manevî kısım ile evvelâ cemiyet içinde müsbet bir mevki' alır. Sonra her iki kısım ile cemiyeti faydalandırmak imkânını arar.

Medeniyetin koyduğu içtimai nizamlar; insandan asgarî haddi ister; ve (cemiyete fenalık etme, hiç bir şeyi tahrip ve ziyan etme, hiç bir hakka tecavüz etme: der.) Bu kütleden istenen haddir. Din ise bu haddin azâmisini dahi istiyor ki (içtimai muavenettir) hem de polisin malûmatı haricinde yapılan cürümlerin ceza müeyyidelerini ihtiva ediyor. Bu suretle hem eyilğin hem fenalığın müeyyidelerini hem mükâfat hem mücazat olarak ortaya koyuyor.

Dinin, azamî haddi koymak ve bunu mükâfatlarla teyid etmekle te'min ettiği diğer büyük bir fayda da kütlerde havâs yetişmesini teşviktir.

Kütleyi terakki yolunda götürenler, kemâl yolunda rehberlik, mürebbilik, örneklik edenler bu azamî haddi; mefkûre edinen havasdır. Azamî had olarak

dinin taleb ettiği şeyin izahı da şudur: (cemiyeti sev, faydala, onu kendine tercih et, kendini ona hasr ve vakfet; ve icabında feda et.)

Cemiyete vakf ve feda olamak; Allaha vakf ve feda olmak demektir, çünkü cemiyet Allahındır. Halk; halikin mali, aziz bir eseri, Allahın ailesidir. Allahın mülkündeyiz, Allah için halk olmuşuz. Cemiyet için ve cemiyeti yaşatmak için yaşıyoruz. Cemiyeti yükseltmek, Allahın kemâline uygun bir hale getirmek için yaşıyoruz. Cemiyet kemâle gelecek ki Allahın kemâli zahir olsun.

Binaenaleyh halka hizmet; hakka hizmettir Allahın bizatihi hiç bir şeye ihtiyacı yoktur. Hep ihtiyaç bizim, cemiyetindir. Esas böyle olunca, din, mezhep noktainazarından cemiyetin kudsiyetini parçalayacak, arasına tefrika sokacak, şahsi telekkilere meydan yoktur. Her tefrika bu esas ruha mugayirdir, ya cehlin verdiği taassubun veya ihtirasın mahsulüdür. Bu hakikati her din evliyası müdafaa etmişlerdir. Ve bütün halkı aynı kudsiyetle, aynı kıymetle görmek ve onları aziz ve mukaddes tutmak esasında müttehiddirler. Meselâ Yunus Emre Hazretleri: «yetmiş iki milleti, yani bütün cihan halkını bir gözle görmeyenin Allaha imanı tamam olmaz ve ben yetmiş iki milletin ayaklarını öperek izaz eylerim.» Mealinde bir hakikat izhar eder.

Gördük ki mukaddes kitaplar evvelâ (Allahdan kork) diye telkine başlar, sonra sevgiyi talim ve irşad-

eder. Neticede gaye olarak (cemiyete muhabbeti) gösterir ve (Allah için cemiyeti sev ve ona her şeyini ver) der

Filhakika gaye halkdır, fakat, aciz mühtaç bir halka kim yüzünü dönecek? karşılıksız kim fedakârlık edecek? Onun karşılığı Allahın kendisidir. Amma bu hakikati kim takdiredecek, doğrudan doğruya Allah ile muamele var iken, her nimetin sahibi menbaı dururken fukara kapısına kim koşacak? Zühdün ilk ve egoist haleti ruhiyyesi böyle ferdi hesabıcılıktır.

İşte bunun içindirki din evvelâ; cehennem ve cennet müeyyideleri ile insana Allah korkusu ve saygısı gösterir ve insan evvelâ cehennemden kurtulmak ve cennete kavuşmak için cebrinefs ederek gösterdiği taklidi zühd ile kendine bir salâh rejimi tatbik eder. Bu rejimin celbettığı ilâhi feyizler onda bir tebeddül yapmağa başlar, taklid hakikate; korku muhabbete tehavvüle başlar. Böylece manevi istifa ve tarakki ile insan da (hodgeâmlikden - Egoizmden) (diğergâmlığa - altrovizme) doğru bir istihale hayatına kavuşur. Ve kemâllen-dikçe Allahın Rahman isminin tecellisine mazhar olur. Bu ismin manası şudur: (Ayırt etmeksizin ve karşılık istemeksizin acımak!)

Ve insan; evvelce uzaklaştığı, kaçtığı halkın içine bundan sonra Rahmani bir gayretle tekrar karışır, ve ancak onların içinde rahatlanır halka hizmetle ru-

hu gıdalanır. Gaye buna ermektir. (X)

(X) Kuranikerimden:

(3- Alimran - 78): «kâmil ve muhlis olarak Al-laha kul olunuz.» 99

(61 - Saf - 14) ey müminler Allahın yardımcılarını olunuz.

Hadisi şerif: «ey Allahın kulları kardeş olun.»

İncilşerifden:

(1 - Korintoslulara - 5 - 13) eğer kendimizde değilsek; Allah içindir. Eğer aklımız başımızda ise sizin içindir.

(1 - Petros - 2 - 17) bütün insanlara hürmet edin. Kardeşliği sevin.

(İbranilere - 13 - 21) (Allah) kendi indinde makbul olanı bizde yaparak her iyi şeyde kendi iradesini icra etmek için sizde kemâle erdirdi.

(1 - Yuhanna - 5 - 20) (Allah) hakikî olanı bilelim diye bize anlayış vermiştir.

(1 - Korintoslulara - 14 - 20) akılda kâmil olun. (Efesoslulara 5 - 17) akılsız olmayın, fakat Rabbin iradesi nedir anlayın.

İntibah Esasında Maksadın İzahı

İranda bulunduğum zaman bir Şii din Âlimi şöyle demişti:

Biz vukufda nakısız fakat sünnî ulemâ bizden nakıstır. Biz nakısız çünkü: Muhammedilikten başka dinleri tetebbü' etmiş değiliz, yalnız şii ve sünnî esasatını biliriz. Sünnî ulemâ ise şiiği de bilmezler.

935 senesinde İsviçrede bulunduğum zaman tanıştığım bir kimya müessesesi şefi, yüksek tahsilli yetmişlik bir zat bana şöyle demişti:

— Şimdiye kadar benim islâmiyet hakkında bildiğim şey veya edindiğim telkin hülâsatan şudur:

Bir müslüman hayatta lâakal bir gayrı müslimi öldürmedikçe Allahın rızasını kazanamaz.

Yüksek tahsilini ikmal etmiş Avrupalı diğer bir hayat adamıda bana şunu sormuştu: «Siz aya taparsınız, değilmi?»

Bu üç misal; bu yazıları okuyanlara, bu sui tefehhümleri teyid eden daha bir çok misaller hatırlatabilir.

Evet ne kendimizi nede başkalarını tenkide girişelim, iş uzar hülâsatan diyelimki: hangi dinde olursa olsun insanların ekserisi kendi dininin hakayıkını bile tamami bilmiyor. Nerde kaldı ki başka dinlerinkini bil-

sin. Bu cehalete siyasetin tabiatın ihtirasatı da katışınca cihan bir benlik ve tefrika dünyası halini alır.

Egoizmin girmediği, istismar etmediği cehalet sahası yoktur. Cahil ferd evvelâ şahsı hesabına egoisttir. Sonra sıra ile ailesi, mahallesi, zümresi, elhasıl köyü, şehri, dini, mezhebi, hesabına egoisttir. Ve binaenaleyh tefrikacı ve husumetçidir. Hulâsa kemâlsiz insan, her şeye dayanarak egoisttir, tarafğırdır. Yalnız bir tarafı düşünmek, korumak, yükseltmek ve öbür taraf zararına sivrilmek ister. Diğer tarafları hakir görür, agyar addeder. Ve teveffukunu muhafaza için daima kötülemek itiyadındadır.

Siyasî bir hudud içinde, bir bayrak altında yaşayanlar; din, mezhep, ırk farklarından dolayı birbirlerine kanunun emrettiği müsavi gözle, kardeşlik muhabbet hissile nasıl bakamıyorlarsa, muhtelif bayrak altında yaşayanlar da yekdiğerinin halkine ayni nazarla bakamıyorlar. İşte hastalık bu hakir görüşte, cehaletin beslediği bu egoizimdedir kemâlsizliktedir. Kemâl, tamamen bunun zıddını amirdir, dinlerin; hedefiaslisi, gayesi kemâldir; müttehiden ve tamamen bunun zıddını amirdir. Müdrük dinsizlerin müstakil vicdanları bile tamamen bunun zıddını amirdir.

Binaenaleyh ister bir bayrak altında yaşayan millette veya muhtelif bayrak altında yaşayan milletlerde olsun; ferdlerin veya zümrelerin yekdiğerine karşı yanlış nazarlarını, ve dolayısıyla fikirlerini hattâ kalblerini,

hislerini düzeltmek ve hakikate çevirmek için cehaletle, egoizmle mücadele lâzımdır. İşte bu satırlar mütekabillen birbirini hakir hattâ murdar gören insanları ikaz için yazılması lâzım gelen yazıların her hangi biridir.

Bu yazılar ile dinde, mezhepte egoizme yer olmadığını göstermek isetyorum, ve işe evvelâ en mühim bir kökten başlıyorum:

Müeyyidelerimi de yine ehli kitabın din esaslarından alarak ortaya koyuyorum. Ve okuyanları insafa davet ediyorum ve sözümü şu Hadisişerif ile bitiriyorum.

“Bir saatlik tefekkür yetmiş yıl (fikirsiz) ibadetten hayırlıdır.,

Ve şu ayetikerimelere nazarı dikkati celb ederek okuyanları teemüle davet ediyorum :

1 — «49 - Hücerât - 13» : «ey insanlar, biz sizi bir erkek ve dişi den yarattık birbirinizi bilip tanıyasınız ve tanınasınız için sizi tâifeler ve kabileler kıldık, muhakkak Allah indinde ekreminiz, en ziyade takvâ sahibi olunuzdur.»

Diğeri:

48

2 — «5 - Maide - 54» : «ey insanlar sizden her biriniz için bir şeriat ve meslekî mahsus kıldık, eğer Allah murad etse sizi birtak millet kılardı, lâkin sizi imtihan için muhtelif ümmetler kıldı. Hayırlarda musabaka ediniz cümlelizin mercii Allahu taâlâdır.»

Diğeri:

3 — «49 - Hüccerat - 10»: muhakkak mü'minler kardeşler, kardeşlerinizin arasını ıslah ediniz ve Allahdan sakınınız taki rahmete nail olasınız.»

Diğeri:

4 — «57 - Hadid - 25»: biz resullerimizi vazih âyetler ve mucizelerle gönderdik ve onlarla beraber Kitab ve mizan inzal ettik ki insanlar *adalette* kaim olalar.»

1 — Birinci ayetikerimede görüyoruzki zümre taaddüdünün sebebi yekdiğerimizi tanımaktır, halbuki yukardaki kıssalar gösteriyorki biz dünya zümreleri bir-birimizi henüz tanımıyoruz.

2 — İkinci ayetikerimeden öğreniyoruzki: Zümre taaddüdü neticesinden Cenabı Hakkın istediği; zümrelerin *hayırlar* da *musabakası* dır. Halbuki dünya yer yer egoizmin pençesinde, ve henüz şerde musabakadadır.

3 — Üçüncü ayetikerimeye göre, Allaha imânı olanların kardeşçe muâşeret etmeleri ve aralarına ekilen nifak tohumlarının, süte-fehhümlerin izâlesi lâzım gelirken, dünya egoizmin savletleri içinde bir şûriş yeri, ihtilâf sahnesi olmuştur.

4 — Dördüncü ayeti kerimeye göre: (Bütün peygamberlerin, kitapların, gelmesinden, ve dinlerin teessüsünden Allahın esas muradı dünyada *Adalet ve muvazene te'sisi* olduğu halde, intibahla düşünmemiz lâzımdır ki henüz dünyaya *kuçvet zulüm, haksızlık, yâni*

egoizm hâkim bulunuyor ve bütün ıztırablar, mücadeleler bu acılardan ileri geliyor. Dünya bu yüzden harâb ve bedbaht oluyor, her devletin müdafaayı milliyye bütçesi bu haksızlıklara karşı bir tedbir olarak günden güne arttırılıyor. Zira günden güne emniyet kalkıyor. Fakat dünya zorla bir intibah devresine de giriyor, Cenabı hakdan niyaz edelimki bu intibah ve uyanma hareketi bütün dünyaya ebedi saadetlere mukaddime ve noktai-hareket olsun.

Bu bahsi de şu ayetikerime ile bitiriyorum: Onu ki asırlardanberi istisnasız dünyadaki her cum'a namazı cemâatinde her hâtib ihtar eder, işte onu bir kerre de Luradan tekrâr etmiş oluyorum: (16 - nahil - 90): «Allahutaalâ adâleti, hayır hasenât ve eyilik işlerini ve yakımları gözedip yardımı emr ve fahiş günahdan İyânî: aşırı fena söz ve işlerden ve nekeslikten ve münkerden İyani: Allahın rızasına mugayir sözden ve işden ve zulümden nehi edip sakındırır.

Üçüncü Kitabın Fihristi

Sahife

- 3 — Dinlerin menbaı ve gayesi,
 - 4 — Teslimiyet dini,
 - 7 — Hazreti İbrahimin din esası,
 - 10 — Allahın birliği esası,
 - 16 — Hristiyanlara göre birlik esası,
 - 18 — Muhammedilere göre birlik esası,
 - 20 — Cenabı Hakka göre birlik esasında insan mefhumu,
 - 25 — Musevilere göre insan mefhumu,
 - 26 — İnsan birliğinde takva esası,
 - 29 — Bir tek dinin devir safhaları,
 - 31 — Müstakbel Kemal devri ve tam birlik,
 - 36 — Ferdlerin tekâmül esası - gaye
 - 41 — İntibah esasında maksadın izahı,
-

ÖMER FEVZİ MARDİN İLÂHIYYA KÜLLİYATI

F İ H R İ S T

Kitap Sıra Numarası:

1	Başlangıçtaki fikir
2	Hakikat ilmi
3	Din ve safhaları
4	Din ve esasları
5	Din ve telâkkileri
6	Dinlerde ilmühal esasları
7	Cemiyette ızdırap ve ümid
8	Müsevilik
9	İsevilik
10	Muhammedilik
11	Namaz mefhumu
12	Oruç mefhumu
13	Tasnifli Kuranı kerim
14	Mukaddes müeyyideler
15	Tefsir
16	Münâcât
17	Tevratı şerif vesikası
18	Hikmetler ve hakikatlar

Kitap Sıra Numarası:

- 19 Dinler arası Harp ve sulh hükümleri
 - 20 Siyaset ve mezhep
 - 21 Tâlim ehliyeti
 - 22 İslâmîda istifa yolu, ittika hayatı
 - 23 Hristiyanlarda istifa ve ittika hareketleri
 - 24 Mukaddes kitaplara müstenit hayat muh -
tırast
 - 25 Münâcât fikirleri
 - 26 İlâhiler
 - 27 Ana kültür ana dizi
-

Fiyatı 20 kuruştur.